

Princípy hodnotenia vnútorného kapitálu komerčných bánk EU (ICCAP)

Principles of Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP)

Mária SCHWARZOVÁ

Abstrakt

Vnútorné hodnotenie kapitálu bánk - Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) je systém hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu, ktorým sa vyhodnocuje dostatočnosť kapitálu každej banky Európskej únie na pokrytie všetkých rizík. V rámci tohto procesu hodnotenia je banka povinná priebežne merať všetky riziká prvého piliera - kreditné, trhové, operačné. Proces je zameraný aj na hodnotenie rizík, ktoré nie sú úplne pokryté v prvom pilieri najmä na reziduálne riziko, riziká sekuritizácie, podhodnotenie kreditného rizika pri použití štandardizovaného prístupu merania rizík a podhodnotenie operačného rizika pri použití prístupu založeného na základnom indikátore a štandardizovanom prístupe.

Príspevok sa zameriava na požiadavky stanovenia vnútorného kapitálu komerčných bánk Európskej únie a na riadenie rizík bankového sektora zmysle požiadaviek Basel III.

Kľúčové slová:

hodnotenie vnútorného kapitálu bánk, kreditné riziko, trhové riziko,

Abstract

Internal Capital Adequacy Assessment Process is a system for assessment of internal capital adequacy that evaluates capital sufficiency of each bank in European union in order to cover all the risks. A bank is obligated to evaluate continuously all the risks of the first pillar - credit, market, operational - within this process. The process is focused also on assessment of risks that are not fully covered in first pillar, mainly on residual risk, securitization risks, undervaluation of credit risk while using standardized approach to risks measurement and undervaluation of operational risk while using an approach based on basic indicator and standardized approach.

An article is focused on requirements of determining the internal capital of commercial banks in European union and on management of risks in banking sector within Basel III requirements.

Key words: assessment of internal capital of banks, credit risk, market risk

JEL Classification: G21, E44, E47.

Úvod

Banka je povinná v zmysle požiadaviek hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu, čo do objemu a kvality (Internal Capital Adequacy Assessment Process ICAAP) priebežne vyhodnocovať výšku vnútorného kapitálu, ktorý považuje za dostatočnú na krytie všetkých rizík. Týmto procesom sú vyhodnocované všetky banky Európskej únie. ICAAP vychádza z metód a postupov takým spôsobom, aby sa stal integrovanou súčasťou celkového procesu riadenia rizík banky, aby prispel k zabezpečeniu bezpečnosti banky a súčasne splňal požiadavky regulátora danej krajiny. Proces ICAAP je postavený tak, aby vychádzal zo súčasnej finančnej situácie každej hodnotenej banky danej krajiny. Je zameraný na posúdenie rizikovosti finančných nástrojov, ekonomického prostredia a obchodných zámerov komerčnej banky vychádzajúc z obchodno-finančného a strategického plánu banky.

Úlohou tohto hodnotenia je nastaviť pravidlá a postupy jednotlivých bánk EÚ tak, aby boli pripravené a súčasne zharmonizované s prístupmi svojich regulátorov v rámci krajín EÚ. Účelom je dosiahnutie takého spoločného rozhodnutia, ktoré zabezpečuje adekvátnosť kapitálu na pokrytie všetkých rizík v rámci kapitálovej primeranosti.

1.Aspekty hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu banky

Neoddeliteľnou súčasťou realizovaných obchodných operácií banky je vystavovanie sa kreditnému, trhovému, operačnému riziku, riziku likvidity. Jej obchodné činnosti vychádzajú z plánovaných obchodných a strategických plánov, ktoré nevyhnutne prinášajú so sebou určitý stupeň rizika. Správne a podrobné riadenie rizík prispieva k zvýšeniu obchodných

príležitostí a súčasne k stabilite finančnej situácie banky. Stratégia riadenia rizík a obchodné stratégie sú navzájom úzko prepojené a preto je nevyhnutné ich spoločne posudzovať.

Hodnotenie bánk Európskej únie vychádza z hodnotenia bánk tzv. Supervisory Review and Evaluation Process-u (SREP), ktorého súčasťou sú:

- Risk Assessment System (RAS),
- Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP),
- Hodnotenie súladu banky s minimálnymi legislatívnymi požiadavkami.

Cieľom ICAAP je spracovať postupy riadenie jednotlivých druhov rizík do jednotného vrcholového integrovaného procesu, ktorý umožňuje neustále sledovať a prehodnocovať kvalitu a objem kapitálu podľa vyvíjajúceho sa profilu rizika banky.

Celkový proces ICAAP by mal zahŕňať [1]:

Riziká prvého piliera (kreditné, trhové a operačné) vrátane hlavných rozdielov v prístupe výpočtu kapitálových požiadaviek podľa prvého piliera a zaobchádzanie s týmito rizikami v procese ICAAP.

Riziká, ktoré nie sú úplne pokryté v prvom pilieri (najmä reziduálne riziko a riziká sekuritizácie, podhodnotenie kreditného rizika pri použití štandardizovaného prístupu, podhodnotenie operačného rizika pri použití prístupu založeného na základnom indikátore a štandardizovaného prístupu).

ICAAP by mal zahŕňať všetky materiálne (relevantné) riziká, ktorým môže byť banka vystavená, najmä úrokové riziko bankovej knihy, riziko koncentrácie, riziko likvidity, reputačné riziko a strategické riziko. Pre niektoré z týchto rizík sú menej vhodné kvantitatívne prístupy, v týchto prípadoch sa predpokladá, že banky využijú skôr kvalitatívne metódy hodnotenia a zmierňovania.

Vonkajšie rizikové faktory zahŕňajú riziká, ktoré môžu byť dôsledkom regulačného, ekonomického alebo podnikateľského prostredia a ktoré nie sú zahrnuté v predchádzajúcich kategóriách.

ICAAP predstavuje komplexný proces, ktorý v rámci banky pozostáva z týchto krokov:

- identifikácia najdôležitejších typov rizík
- posúdenie závažnosti jednotlivých rizík
- výpočet vnútorného kapitálu na krytie rizík
- výpočet kapitálu na krytie jednotlivých závažných rizík
- stanovenie celkového vnútorného kapitálu na krytie všetkých rizík
- priebežné stresové testovanie spracovaných rizikových scenárov.

Zámerom procesu ICAAP je neustále zabezpečovať požadovanú kapitálovú primeranosť a súčasne zabezpečovať podporu vedenia banky pri plnení jej podnikateľských aktivít a stratégie. Proces hodnotenia jednotlivých rizík má za cieľ zisťovať najdôležitejšie typy rizík, ktorým by sa mala venovať zvýšenú pozornosť.

Systém hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu - kvantitu a kvalitu banky stanovuje interným spôsobom. Kvantita- objem kapitálu je stanovená na základe miery veľkosti rizika. Tento objem kapitálu by mala banka držať na bezproblémové pokrytie rizika za sledované obdobie. Veľkosť pôsobenia rizík predstavuje celkovú pôsobiacu mieru rizika, ktorú je banka schopná podstupovať v rámci svojej podnikateľskej činnosti. Proces hodnotenia jednotlivých rizík má za cieľ zisťovať najdôležitejšie typy rizík, ktorým by sa mala venovať zvýšenú pozornosť. Kvalitu a zdroje vnútorného kapitálu má banka držať k dispozícii na krytie všetkých súčasných a budúcich rizík a to z toho dôvodu, že banka najlepšie pozná všetky pôsobiace riziká. Celková hodnota vnútorného kapitálu by mala byť dostatočná na krytie všetkých rizík, ktorým je alebo môže byť banka vystavená.

Kapitálová rezerva (vankúš) predstavuje tvorbu dodatočnej požiadavky na vnútorný kapitál. Slúži na pokrytie rizík, ktoré nie je možné z akéhokoľvek príčiny identifikovať ako sú napríklad makroekonomického rizika a podobne. Kapitálová rezerva pokrýva najmä nedefinované možné riziká, na ktoré banka v súčasnosti nemá spracovaný dostatočne presný model ich kvantifikácie a hodnotenia.

Pre potreby stanovenia výšky a kvality vnútorného kapitálu banky je nevyhnutné vypracovať obchodný a finančný plán na obdobie jedného roka a strategický plán na obdobie troch rokov. Stratégia ICAAP má vychádzať z rizikového apetítu/rizikovej tolerancie [2].

Rizikový apetít predstavuje maximálnu úroveň rizika, ktorú je banka ochotná podstúpiť pri plnení svojich všetkých obchodných činností . Vychádzajúc z týchto plánov banka stanovuje výšku kapitálových zdrojov, ktoré má v súčasnosti k dispozícii. Následne spracuje plán kapitálových požiadaviek pre jednotlivé pôsobiace riziká a stanoví výšku dodatočnej požiadavky na vnútorný kapitál - kapitálový vankúš. Výsledkom je plán kapitálovej primeranosti na jeden až tri roky. V pravidelných intervaloch sa posudzuje pokrytie výšky jednotlivých rizík vnútorným kapitálom banky a vyhodnocuje sa jej skutočná primeranosť.

Nevyhnutnou súčasťou hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu je definovanie stresových scenárov pre vybrané riziká a vyhodnocovanie, aký dopad majú tieto scenáre na vnútorný kapitál a zvlášť na dodatočnú potrebu jeho zdrojov pri zachovaní podnikateľskej činnosti v stanovenom objeme. Charakteristika stresových scenárov je súčasťou priebežného vyhodnocovania správnosti zostavenej metodiky ICAAP. Dopad týchto scenárov vyhodnocuje banka priebežne a v prípade potreby aktualizuje svoju vnútornú metodiku .

Smerica Capital requirements regulation and directive (CRD) a obzvlášť proces hodnotenia dohľadom v rámci Piliera 2 vyžadujú, aby inštitúcia používala progresívny pohľad v jej riadení rizík, v strategickom plánovaní a vplánovaní kapitálu. Jedným z nástrojov, ktorý jej pri tom môže napomáhať je stresové testovanie [3]. Stresové testovanie je kľúčovým nástrojom merania rizík inštitúcie.

Pri systéme stresového testovania je potrebné zohľadniť princíp proporcionality, t.j. malé spoločnosti môžu prevádzkovať menej komplexný program stresového testovania. Súčasťou merania rizika je stresové testovanie a analýzy citlivosti, ktoré sú potrebné na posúdenie možného negatívneho vplyvu rôznych ekonomických alebo externých udalostí na mieru podstupovaného rizika [4].

Na účely riadenia rizík je v banke nevyhnutné zabezpečiť vytvorenie informačného systému, ktorý zodpovedá rozsahu a zložitosti činností banky a umožňuje najmä :

a) na rôznej úrovni agregácie

1. zber informácií o riziku,
2. meranie jednotlivých rizík alebo skupín rizík,
3. porovnávanie dosiahnutých hodnôt miery rizika s určenými limitmi,
4. preverovanie súladu reálneho vývoja miery rizika s očakávanou mierou rizika,

b) správne oceňovanie pozícií,

c) zabezpečenie primeraných informačných tokov súvisiacich s riadením rizika pre zodpovedných zamestnancov banky [5].

2. Riziká obchodných činností bánk

Komerčné banky Európskej únie presadzujú obozretný a zodpovedný prístup ku všetkým rizikám. Maximálna úroveň rizika, ktorú je banka ochotná podstúpiť (rizikový apetít) je jasne merateľný a priebežne vyhodnocovaný. Maximálnu úroveň rizika banky kompenzujú dostatočnou kvalitou a výškou svojho vnútorného kapitálu. Primárnym cieľom riadenia rizika banky je dosiahnuť situáciu, keď bude banka schopná identifikovať všetky kreditné, trhové, operačné riziká, riziká úrokovej miery, obchodné a strategické riziká a iné riziká, ako riziko likvidity, riziko koncentrácie, makroekonomické riziká, vychádzajúc z analýzy celkovej finančnej a obchodnej situácie. Vzhľadom na to, že banky majú takmer 70% svojich aktív vo finančných nástrojoch úverového charakteru pôsobenie kreditného rizika je veľmi rozsiahle.

Kreditné riziko predstavuje riziko straty vyplývajúce z toho, že dlžník alebo iná zmluvná strana si neplní svoje záväzky. Ide o riziko straty vyplývajúce z toho, že dlžník alebo iná zmluvná strana banky nedodrží dohodnuté podmienky finančnej transakcie (zmluvy) a veriteľovi (banke) tým vznikne finančná strata. Dlžník alebo iná zmluvná strana nie je schopný alebo ochotný splniť svoj záväzok voči banke, resp. zlyhá pri plnení svojich záväzkov vyplývajúcich z dohodnutých podmienok.

V zmysle zákona o bankách kreditné riziko zahŕňa aj riziko štátu, riziko koncentrácie, riziko vysporiadania obchodu a riziko obchodného partnera [6].

Rizikom štátu sa rozumie riziko vyplývajúce z toho, že príslušné orgány štátu alebo centrálna banka nebudú schopné alebo ochotné splniť svoje záväzky voči zahraničným subjektom a ostatní dlžníci v príslušnom štáte nebudú schopní splniť svoje záväzky voči zahraničným subjektom z dôvodu, že sú rezidentmi tohto štátu [7].

Pri výbere metódy merania kreditného rizika sa zohľadňuje najmä

- a) druh obchodu a podmienky obchodu,
- b) objem obchodu až do jeho splatenia,
- c) spôsob a výška zabezpečenia obchodu až do jeho splatenia,
- d) ekonomická situácia dlžníka alebo zmluvnej strany až do splatenia obchodu [8].

Schéma č.1

Prehľad hodnotenia kreditných rizík v zmysle požiadaviek procesu ICAAP:

Kreditné riziko						
priame kreditné riziko	riziko obchodného partnera	reziduálne riziko (riziko zaistení)	riziko vysporiadania obchodu	riziko krajiny	riziko majetkovej angažovanosti	riziko koncentrácie

Zdroj : Vlastné spracovanie v zmysle CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process (GL31) 2 September 2010 [9]

Použité prístupy merania jednotlivých kreditných rizík (štandardizované alebo pokročilé) vychádzajú z potreby pokrytia kreditných rizík vnútorným kapitálom. Banka musí odôvodniť výber zvoleného prístupu (kvalitatívny, kvantitatívny, kombinácia), pričom výber a vhodnosť zvoleného prístupu bude vyhodnotený bankovým dohľadom príslušného regulátora.

Proces riadenia trhového rizika je zameraný najmä na obchodné operácie banky. Na meranie tohto rizika sa využíva analýza citlivosti a metodológia VaR - Hodnota v riziku (Value at Risk). Stanovené sú limity, ktorých cieľom je obmedziť maximálne riziko obchodnej transakcie, avšak v takom prístupe, aby riadenie trhových rizík bolo nezávislé od obchodnej činnosti banky.

Schéma č.2

Prehľad hodnotenia trhových rizík v zmysle požiadaviek procesu ICAAP :

trhové riziko					
všeobecné riziko dlhových finančných nástrojov	špecifické riziko dlhových finančných nástrojov	devízové riziko	úrokové riziko	riziko kapitálových nástrojov	komoditné riziko

Zdroj : Vlastné spracovanie v zmysle CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process (GL31) 2 September 2010 [10] [9].

Dokumentácia ohľadne merania trhových rizík sa predkladá bankovému dohľadu danej krajiny.

Dokumentácia musí jednoznačne vysvetľovať spôsob a metódu kvantifikácie v takom rozsahu, aby z nej bolo jasné dôvody používania zvoleného prístupu merania. Proces merania a hodnotenia rizík je základnou požiadavkou ICCAP pre výpočet kapitálovej primeranosti každej banky. Čím väčšie sú riziká, tým väčší objem a vyššiu kvalitu vlastných zdrojov musí banka pripraviť. Pripravenosť našich bánk je prezentovaná v nasledujúcom grafe. Niektoré banky boli už na hranici možností, vzhľadom na to že najnižšia možná miera kapitálovej primeranosti je väčšia ako 8%.

Graf č.1 Vývoj kapitálovej primeranosti vybraných slovenských bánk

Zdroj : Vlastné spracovanie v zmysle zverejňovania finančných výsledkov bánk vo forme výročných správ za jednotlivé roky.

V súčasnosti slovenské banky bez problémov dodržia požiadavky Basel III, pre potreby pokrytia všetkých rizík. V súčasnosti a aj v predchádzajúcich obdobiach ich skutočné údaje prevyšujú požadovanú výšku. Z uvedených údajov vyplýva, že sú pripravené na zvýšenie rizík vplyvom vonkajších aj vnútorných faktorov.

Záver

Riadenie rizík každej banky je základnou úlohou v rámci obchodných činností. Pri riadení jednotlivých finančných rizík banka pravidelne stanovuje a vyhodnocuje jednotlivé čiastkové riziká. V rámci systému hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu je cieľom banky zabezpečiť aby riadenie a vyhodnocovanie rizík bolo v súlade s požiadavkou ICAAP a aby

súčasne bolo v súlade s rizikovým apetítom banky. Za správne zavedenie procesu riadenia rizík ich identifikáciu a vyhodnocovanie, následné zhodnotenie a určenie výšky vnútorného kapitálu na krytie týchto rizík je zodpovedný manažment banky. Proces ohodnocovania primeranosti vnútorného kapitálu je proces vyvinutý a riadený každou bankou a je teda jedinečný pre konkrétnu banku. Tento proces podlieha schvaľovaniu regulátora a je nevyhnutné ho dokumentovať v požadovanom rozsahu.

Literatúra :

[1] Guideline on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2 (CP03 revised) zo dňa 25. januára 2006, princíp ICAAP 7
<http://www.eba.europa.eu/getdoc/00ec6db3-bb41-467c-acb9-8e271f617675/GL03.aspx>

[2] High level principles for risk management (HLP – 16 Feb 2010)

[3] CEBS Guidelines on the Application of the Supervisory Review Process under Pillar 2 (GL03); ICAAP 8

[4] Bod 28 Metodického usmernenia Útvary dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska č. 1/2007 zo dňa 5. februára 2007 k systému hodnotenia primeranosti vnútorného kapitálu bánk

[5] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/48/ES zo 14. júna 2006 o začatí a vykonávaní činností úverových inštitúcií (prepracované znenie) (Ú. v. EÚ L 177, 30.06.2006).

[6] Zákon o bankách 483/ 2001 a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[7] Opatrenia NBS č. 13/2010 z 31. augusta 2010 o ďalších druhoch rizík, o podrobnostiach o systéme riadenia rizík banky a pobočky zahraničnej banky a ktorým sa ustanovuje čo sa rozumie náhlou a neočakávanou zmenou úrokových mier na trhu § 2 ods. 13

[8] Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/111/ES zo 16. septembra 2009, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice 2006/48/ES, 2006/49/ES a 2007/64/ES, pokiaľ ide o banky pridružené k ústredným inštitúciám, niektoré položky vlastných zdrojov, veľkú majetkovú angažovanosť, mechanizmy dohľadu a krízové riadenie (Ú. v. EÚ L 302, 17.11.2009).

[9] CEBS Guidelines on the management of concentration risk under the supervisory review process (GL31) 2 September 2010

Kontaktné údaje :

Ing. Mária SCHWARZOVA, PhD.
odborný asistent
Katedra bankovníctva a medzinárodných financií,
Národohospodárska fakulta,
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
PSČ 852 35
Slovenská republika
email: maria.schwarzova@euba.sk